



Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

I Bind. 1866—67.

UDGIVET

AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT HOS O. OLUFSEN.

En Kriminalhistorie fra Skagen fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede.

Meddelt af N. HANCKE.

I Pontoppidans danske Kirkehistorie Tom. III pag. 701 findes under Aar 1616 anført, at i dette Aar blev paa Slotspladsen i Kjøbenhavn henrettet en Adelsmand Palle Friis, fordi han havde myrdet en Borger i Skagen ved Navn Peder Blosser og dennes Hustru og dernæst plyndret deres Hus. Efter de til denne i kulturhistorisk Henseende ej umærkelige Sag hørende Dokumenter, som opbevares i det kongelige Gehejmearkiv, er nedenstaaende Fremstilling udarbejdet.

Palle Friis hørte rimeligvis til den Slægt, som førte et Egern i Vaabnet, men noget sikkert om ham vides ikke. I en upaalidelig Stamtavle i „Hoffmanns Efterretninger om fortjente danske Adelsmænd“ findes han opført som en Søn af Niels Friis til Vadskjærgaard, Tørring Sogn, Skodborg Herred; men denne nævnes alt 1522, saa at Palle derefter, da han 1615 begik Mordet, maatte have været en meget gammel Mand, hvilket næppe er rimeligt. Sammesteds anføres endvidere, at han var to Gange gift, første Gang med Agathe Vesteni og anden Gang med Anne Haar, Joens Datter, samt at han blev henrettet, fordi han havde dræbt sin Hustru ombord paa et Skib og kastet hende over Bord. At dette ej var Grunden til hans Domfældelse, vide vi sikkert, men om hans tidligere Liv vide vi intet,

før vi 1615 træffe ham som Husmand oppe i Skagen og yderlig fattig, saa at den fortvivlede Beslutning modnedes hos ham ved et Mord at skaffe sig Penge, saa at han kunde købe sig en Skude og dermed sejle til Norge, hvor han havde hørt, at en Søn af Godzlef Budde (til Rødsleth † 1616) skulde være bleven Lensmand paa Bergenshus. Naar han ved dennes Hjælp, som han haabede, havde faaet en Bestilling, lovede han at hjælpe sine Medskyldige, hans Tjenestepige Maren Jensdatter og Kristen Andersen Skrædder.

Denne sidste havde Palle ofte været i Lav med og brugt baade Trudsler og Løfter for at faa ham til at være behjælpelig med at myrde Peder Jensen Blosser, en Bonde, som boede alene med sin Kone paa en enligt liggende Gaard. Han blev almindelig anset for at være formuende, eftersom han stundom laante Penge ud mod Pant. Kristen havde saaledes hos ham laant paa et „Sølvbelte“*), og Udsigten til at faa dette igjen har maaske tilskyndet ham til at være Deltager i Mordet, hvilket han længe undslog sig for. Til sidst enedes de da alle tre om i Fællesskab at begaa Udaaden, og kom det med det samme paa Tale, at, hvis den ej skulde vise sig tilstrækkelig lønnende, var der fire andre Gaarde deroppe, hvor man kunde vente at gjøre Bytte, og hvor Mændene vare ude med deres Skuder og „Fiskekarlene“ ved Stranden at passe Fiskeriet, saa at der kun var Fruentimmer hjemme.

Fredagen før Pindse 1615 kom Palle hjem til Kristen Skrædder og vilde have ham hjem til sig at sy nogle Klæder, men Kristens Kone sagde, at hendes Mand ej kunde faa Tid hertil, da han havde saa meget at sy for andre. Palle satte sig nu til at drikke. En Mand ved Navn Søren Ansgarsen, som havde hjemme i Odense og som vel har været deroppe paa Handelens Vegne, ventelig for at købe tør Fisk, kom imidlertid ind, og da han saa Palle, begyndte han at

*) Endnu finder man stundom deroppe i Vendsyssel hos de gamle rige Bondeslægter saadanne Bælter, som ere gaaede i Arv fra gammel Tid. Det smukkeste af denne Slags, jeg har set, findes paa Gaarden Dødskov, Vester-Hassing Sogn, Kjær Herred. Det er helt af støbt Sølv og dannes af aflange Stykker af ca. 2 Tommers Længde, ca. 8 Liniers Brede og ca. 2 Liniers Tykkelse. Disse ere prydede med ophøjede Figurer og forenes ved svære S-formede Led. Hele Bæltet er af en saadan Længde, at det kan gaa om Livet af en endog meget svær Kone.

kræve denne for nogle Penge, han skyldte ham. Men Palle blev vred og drog „sit Pampert“ — midt i al sin Fattigdom har han dog gaaet med sin Kaarde ved Siden — og vilde slaa Manden, og hvis Skrædderens Kone „ej havde afværget Palles Forsæt, havde han hugget Manden igjennem.“ Denne undløb nu, og Palle blev siddende og drak til henimod Aften, da Skrædderen tilsidst maatte love at komme hjem til ham næste Dag.

Paa sin Vej til Palles kom han forbi Peder Blossers Gaard. Peder stod udenfor og spurgte Kristen, hvor han skulde hen, og fortalte, da han havde faaet det at vide, at han ogsaa agtede sig ad den Kant, naar han fik sine Heste hentede hjem. Kristen kom da overens med ham om, at han skulde kjøre et Læs Fisk for ham fra Palles og hjem til hans Hus, og skulde Peder have 8 Skilling i Vognleje. Palle havde den Gang ikke en Fisk i Huset. Kristen gik nu i Forvejen, og de tre sammensvorne overlagde Mordet, inden Peder kom kjørende. Kristen sad og syede, og Palle, som ellers ofte havde været uens med Peder Blosser, tog helvenligt mod denne og bad ham, naar han havde sat Hestene ind og givet dem noget at æde, at komme ind og faa noget at leve af. Mens Peder var ude ved Hestene, tog Palle af sin Lomme en Blikbøsse med „en hvid Tingest“ i og tog noget deraf og blandede i det Smør, hvormed han smurte et Stykke Smørrebrød til Peder. Palle tilstod siden, at det var Allun, og han har vel troet, at det var giftigt, eller maaske forbundet nogen Overtro dermed. Da Peder havde spist, bad han om noget at drikke, hvortil Palle svarede: „Du har vel tilforn forskyldt, at jeg skulde give Dig en Drik,“ og hug i det samme til ham „saa han svinglede“, greb ham i Struben, kastede ham omkuld og satte Knæet paa Brystet af ham, hvorpaa han tog en Kniv op af Lommen, stak ham i Halsen og raabte til Kristen, at han skulde komme og hjælpe ham, hvilket denne ogsaa gjorde, idet han stak Peder i Hovedet, medens Pigen skar Struben over paa ham. Hvor mange Knivstik Palle gav ham, kunde Kristen ej med Vished sige.

Da Mordet var fuldbragt, sagde Palle, „at han og Pigen skulde nok faa Raad med den Døde, Kristen skulde ikkun tie stille.“ De slæbte nu alle tre Liget ind i et andet Kammer og Gulvet blev fejjet og strøet med Sand, saa at intet Spor saaes af Udaaden. Derpaa gav Palle Maren „en blaa

Mandskjortel,“ som hun skulde borge noget Øl paa, og bød Kristen Skrædder noget at drikke, da hun kom igjen. Men denne var saa betaget af Skræk over hvad han havde gjort, at han ej kunde drikke noget. „Du skal drikke, at Du kan faa Mod i Dig,“ sagde Palle og lod Pigen hente Brændevin, men ej heller dette kunde Kristen drikke, hvorfor Palle haanligt sagde: „Du haver ej været med tilforn, denne Kvinde, her staar, er dristigere end Du,“ hvorpaa han tog Kanden, „kvad og drak,“ og Pigen gik og lo deraf.

Palle foreslog nu, at de skulde, naar det blev mørkt, alle tre gaa hen og myrde Peder Blossers Kone; men medens de talte herom, kom to Mænd fra Byen ind, den ene, Peder Mikkelsen, for at laane et „Væрге“ af Palle til at „gaa af Byen med,“ og da han havde faaet dette, gik han, hvorimod den anden, Niels Poulsen, blev siddende og drak med Palle. Da nu tillige Kristens Kone kom for at hente ham, eftersom Tolderen flere Gange havde havt Bud efter ham, blev der ej noget af det andet Mord den Aften.

Men næste Aften, Pindsedags Aften, da Kristen alt var gaaet i Seng, kom Palle drukken ravende til hans Hus og bad ham følge sig hjem, da han ej turde gaa ene gjennem Klitterne af Frygt for at komme i Kvægsandet. Kristen kunde da ej undslaa sig, stod op og fulgte med ham, men mærkede snart, at Palle var aldeles ædru og kun havde stillet sig an, som om han var drukken, for at det ej skulde vække Opsigt, at han paa den Tid af Aftenen vilde have Kristens Følgeskab. Han fortalte nu Kristen, at Peder Blossers Kone nu ogsaa var myrdet, og det havde Maren besørget ved at slaa hende i Tindingen med en Øxhammer. Videre fortalte han, hvad de havde fundet i Huset, og vilde nu have Kristen med, for at de kunde anstille en nøjere Undersøgelse. Kristen søgte at undskylde sig med, at han ej kunde, men Palle greb til sin „Rapid“ og truede med at jage den i ham, „han skulde faa en Djævel,“ hvis han ej gik med. De fulgtes nu til Peder Blossers Gaard, og da de kom der, tog Palle en lille Nøgle op af Lommen, hvormed han aabnede en Hængelaas, som var sat for Døren, hvorpaa de gik ind og randsagede Huset, hvor Konen laa død paa Gulvet. De fandt da en Æske med et Sølvbælte, ventelig det, som Kristen i sin Tid havde pantsat, tre Sølvskeer og nogle Penge, som laa svøbte i en skiden Klud. Da de gik,

laasede Palle igjen Døren og stak Nøglen i Lommen. I Dagingen naaede de Palles Hus, og Kristen turde ej blive længere, men gik hjem efter at have modtaget henimod 4 Daler, som han mente, som sin Del af Byttet, hvilke han dog paa-stod at have kastet fra sig i Sandet, da han ej turde beholde dem, men ej heller turde nægte at tage mod dem. I den Aftale, som forud var truffet mellem de tre Mordere, var det blevet bestemt, at Palle skulde have, hvad der fandtes af Penge, Pigen skulde have Klæderne, og Kristen skulde faa, „saa han ej skulde trænge.“

Denne blev nu hjemme til paa tredie Pindsedag, da Mordet rygtedes, og den ihjelslagne Kone fandtes i hendes Hus. Der kom da Bud fra Tolderen Søren Rasmussen, som da var den eneste kongelige Embedsmand deroppe, og som bad ham gaa ud og lede efter en „Kjedelbøder“, som nys havde drevet om der i Eggen, og hvem man havde mistænkt. Kristen gik da hjem og fortalte intet derom til sin Kone, men tog ved Aftenstid „sit Værge“ og gik nu efter Løfte i Følge med en anden Mand ud at lede efter Kjedelbøderen. Som de nu gik sammen, sagde den anden Mand til Kristen, som ventelig ved sit forstyrrede Væsen har røbet sig: „Mig undrer, at Du vil gaa og lede efter en anden, det siges, at Du selv har været med at myrde Manden.“ „Siges der saa?“ spurgte Kristen, og da Manden sagde ja, vedblev han: „Jeg bekjender, at Palle og jeg haver gjort det, og Manden findes i Palles Hus.“ Da han havde sagt dette, undløb han, og da hans Ledsager ej kunde indhente ham, gik han tilbage til Skagen og mældte Sagen til Tolderen, som nu strax begav sig til Palles Hus, hvor han traf denne og Maren, som strax tilstod deres Brøde og at de havde nedgravet Liget ude i Gaarden.

De bleve nu tagne i Forvaring og skikkede til Aalborg til Lensmanden der, Manderup Parsbjerg, som den 6te Juni sendte Palle Friis til Breide Rantzau, Statholder i Kjøbenhavn, med Anmodning om at mælde Kongen Sagen, og lod han medfølge en Fortegnelse over de Sager, som Palle havde tilstaaet at have faaet ved Plyndringen af Peder Blossers Hus. De vare følgende:

En Skind-Kjortel med rødt Klæde,

Et rødt Klædes Skjørt,

En sort gammel „folderit“ (rynket) Kjortel,

En gammel sort Klædes Kaabe,
 En sort Karle-Kofte,
 En sort Kvindes Klædestrøje,
 En ny „negelet“ (mon ej „pregelet“ o: spraglet?) Kvinde-
 trøje med „faliens“ Snorer, som var svøvbt i
 En Drejels Dug,
 To Alen ny „enkelt“ Lærred,
 Et Blaargarns Lagen,
 En gammel Blaargarns Skjorte,
 Et lidet Stykke, som er et halvt Kvarter sort „Engelsk“,
 En gammel hel foret „Lue“, som er en Kvinde-„Lue“,
 En Karle-„Lue“ med „ilde“ (mon ej Ilderskind's?) Foder,
 En Kobber-Kjedel, vejer tolv Bismemark,
 Et Lagen med aaben Søm,
 Et Sølvbælte, hvori staar et Navn med grov Stil: Sid-
 zell Christensdotter,
 Tre Sølvskeer,
 To gamle forgyldte Spænder,
 To Rigsdaler, et Markstykke og paa fire Skilling nær sex
 Mark i slet Mønt liggende i en „Ask“.

Denne Fortegnelse er underskrevet: „Palle Friis egenn Handt“ med en fast og tydelig Haandskrift.

Maren Hansdatter var, efter for Lensmanden i Aalborg at have tilstaaet sin Del i Forbrydelsen, bleven henrettet og lagt paa Stejle, hvilket Manderup Parsbjerg tilmælder Kantsleren Kristen Friis til Krogerup i et Brev af 10de Juli 1615, hvori han besvarer et Brev fra Kantsleren, der havde sendt ham en Kopi af den Dom, som i Kjøbenhavn var fældet over Kristen Skrædder. Denne var nemlig bleven grebet i Aarhus og derfra sendt til Kjøbenhavn, hvor han den 19de Juni fremstilledes for Borgemester og Raad og konfronteredes med Palle Friis. Deres Tilstaaelser stemme paa lidt nær overens; kun beskyldte de hinanden gjensidig for falsk Forklaring, forsaavidt hver af dem paastod, at det var den anden, som havde forført ham til at tage Del i Misgjerningen. Men der er al Rimelighed for, at Skrædderens Forklaring er den rette, og at Palle Friis har været Hovedmanden. Han forsøgte at nægte det af Kristen fremførte Faktum om Allunet, som var blandet i Smørret, men tilstod dog senere, at det var sandt, og paastod, at Kristen selv

havde skaffet ham det, hvilket denne dog paa det bestemteste benægtede.

Den 21de Juni 1615 afsagdes Dommen over Kristen Skrædder; den lød paa, at han skulde halshugges, Kroppen lægges paa fire Stejler, og en Galge rejses over Hovedet.

Palle Friis blev imidlertid siddende i Fængsel paa Kjøbenhavns Slot til ind i næste Aar, da hans Sag, eftersom han var Adelsmand, skulde paadømmes af Rigsraadet. Niels Friis til Krastrup, Kongens Sekretair, blev det paalagt at føre Sagen, mod ham, og ved Dommen, som afsagdes den 28de Maj 1616, blev han, støttet paa den Bekjendelse, han i Sagen mod Kristen Skrædder havde aflagt, dømt til, saasom han „sin adelig Stand og Herkomst og al Ære og Redelighed har forglemte“, at straffes paa sin Hals, idet Kongen af „Naade og Mildhed“ ej vilde lade ham lide den haardeste Straf.

De Dokumenter, hvoraf ovenstaaende Fremstilling er hentet, ere følgende:

- Register paa hvis Gods som er udtagen af Peder Blossers Hus, dat. Skagen d. 31te Mai 1615,
 - Brev fra Manderup Parsbjerg til Breide Rantzau til Rantzauholm, Kgl. Majestæts Statholder i Kjøbenhavn, dat. Aalborgslot d. 6te Juni 1615,
 - Dom afsagt af Borgemester og Raad i Kjøbenhavn over Kristen Skrædder, d. 21de Juni 1615,
 - Brev fra Manderup Parsbjerg til Kristen Friis til Krogerup, dat. Aalborgslot d. 10de Juli 1615,
 - Kongens Stævning til Palle Friis, dat. Kbhvn. den 7de April 1616,
 - Kongens Ordre til Niels Friis til Krastrup ved Herredagen at føre Sagen mod Palle Friis, dat. Kbhvn. d. 27de Mai 1616, (det paalagdes ham ved samme Ordre at føre Sagen mod en anden jydsk Adelsmand Hans Munk, som havde bedrevet Blodskam med to Søstre),
 - Niels Friises Indlæg mod Palle Friis, dat. 28de Mai 1616, hvilke samtlig findes i det kongelige Gehejmearkiv under: „Dokumenter vedkommende Processer mellem adskillige Personer Nr. 56 Litr. F.“, og endelig
 - Rigens Dombog for 1616.
-